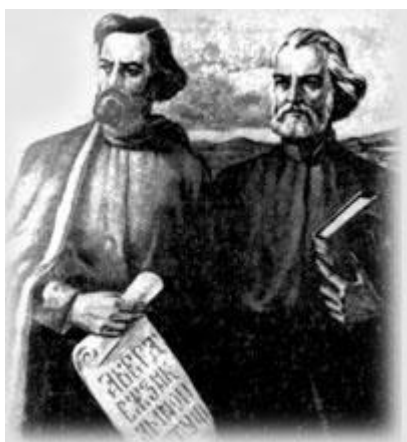

Konstantin (Cyril) a Metoděj

Dvě jména nerozlučně spjatá s dějinami Moravy i slovanstva jako celku. Pokusím se nyní čtenáři poodkrýt jejich osudy. Epizoda v naší zemi byla totiž jen jednou ze součástí pestrých životů těchto výjimečných osobností. Pro prvně jmenovaného navíc epizodou velmi krátkou.

Oba bratři se narodili v Soluni (severní břeh Egejského moře, dnešní Řecko) v rodině císařského důstojníka Leontiusa a jeho ženy Marie, jenž byla zřejmě slovanského původu.¹ Soluň byla tehdy významným obchodním i politickým střediskem Byzantské říše. I z toho důvodu stála mnohokrát na zteči dobytelským národům, které tehdy táhly na Evropu. Paradox dějin tomu chtěl, že právě otec slovanských věrozvěstů vedl proti Slovanům mnoho vojenských výprav. Zejména pro uklidnění vzpour, které vznikaly v okolí Soluně ze strany slovanského obyvatelstva, vzpírajícího se řecké nadvládě. Při jedné z mnoha potyček se Slovany nalezl císařský důstojník Leontius svoji smrt. V tu dobu ale ještě nikdo netušil, že právě jeho dva synové se zapíší nesmazatelným písmem do srdcí Moravanů i ostatních Slovanů.

Sourozence dělilo od sebe 11 let života. Starší Metoděj se narodil roku 815 a Konstantin pak roku 826. Metoděj byl dle životopisu „*mohutné a vznosné postavy*“ a šel ve stopách svého otce, tedy vojenské a politické kariéry. Po studiu filozofie v Konstantinopoli (ve slovanském světě známé jako Cařihrad - dnešní Istanbul), se na nějakou dobu stal de-facto místodržitelem soluňské provincie, což lze s trochou nadsázky charakterizovat jako kníže makedonských Slovanů. Úřad stratéga² (oficiální název funkce) zastával Metoděj po mnoho let. Cítil však rozpor jeho přesvědčení s praktikami, které jej nutila činit vláda. Ta chtěla veškeré nepokoje v oblasti řešit jen silou. Metoděj si uvědomoval, že tímto způsobem bude napětí mezi Řeky a Slovany jen narůstat a tím i zasévat zrno nekonečné nenávisti mezi oběma etniky. Unaven se rozhodl složit funkci a odešel do kláštera Olymp v Malé Asii. V tu chvíli byl snad přesvědčen, že život dokončí v ústraní a modlitbách.

Mladší Konstantin vystudoval stejně jako Metoděj filozofii v hlavním městě Byzantské říše, tedy v Cařihradu. Od mládí inklinoval více k duchovnímu než k materiálnímu světu. Zamiloval si obzvlášť filozofii a teologii. Jeho učitelem byl Fotios, pozoruhodná osobnost své doby, která později výrazně zasáhla nejen do života soluňských bratrů, ale i celkově do církevních dějin.³

¹ Pramenů k rodině soluňských bratrů je velmi málo. Všeobecně se tak soudí na základě vysokého procenta slovanské populace v okolí tehdejší Soluně a faktu, že si Leontius vybral ženu právě tam.

² Jednalo se de-facto o velitele posádek sídlících pro ochranu Byzantské říše v nebezpečných pásmech.

³ Jako konstantinopolský patriarcha odmítl diktát od papežských legátů z Říma, čímž se podílel na vznikajícím církevním rozkolu.

Ambiciózní Fotios vyzoroval Konstantinovy neobvyklé schopnosti a uvědomil si, že jeho brilantní a neústupnou rétoriku lze nejlépe využít v diplomacii. Je až neuvěřitelné, že mladý Konstantin absolvoval ve dvacátých a třicátých letech svého života spoustu vyslání do nepřátelských území. Tam vedl složitá jednání, často i teologické disputace a to zpravidla s úspěchem!

Při jedné ze svých mnohých cest Konstantin našel u břehů Černého moře údajné ostatky svatého Klimenta,⁴ které později přinesl na Moravu. Konstantin byl velice horlivý a absolutně pevný ve svých názorech, jeho aktivitu však sráželo nepříliš pevné zdraví.

Roku 862 dorazilo do Cařihradu poselstvo od moravského knížete Rastislava. Ten žádal byzantského monarchu o učitele a biskupa. Sluší se poznamenat, že moravský vládce měl na mysli zejména biskupa! Rastislav tehdy dosáhl úplné politické samostatnosti a usiloval i o úplnou samostatnost církevní. Pokud by mu vyhověl papež, ke kterému vyslal své diplomaty dříve než do Cařihradu, nikdo z Moravy by do Byzance žádat nešel. Papež ale ignoroval jeho výzvu, aby si nerozhněval východofranského panovníka⁵ a zejména mohučského arcibiskupa, v jehož jurisdikci Morava ležela.

Michal III.⁶ a cařihradský patriarcha Fotios byli mnohem prozíravější. Uvědomili si, že v konfliktu s Bulharskem mohou mít na své straně mocného spojence a stejnou roli by pak Morava mohla hrát ve sporech s Římem. Fotios, jako vrchní diplomat byzantské říše, se rozhodl Rastislavově žádosti vyhovět. Potřeboval jen osobnost, která v napůl barbarském prostředí dokáže stabilně prosadit křesťanství a současně zaváže Moravu k partnerství. Snad nikdo se pro daný úkol v danou dobu nehodil lépe než Konstantin. Jako pomocníka si Konstantin vybral staršího bratra Metoděje. Oba vyrostli ve slovanském prostředí, znali mentalitu Slovanů a oba měli s tímto etnikem bohaté zkušenosti. Spojení Konstantinova intelektu a Metodějových organizačních a diplomatických dispozic pak dávaly misii reálnou vidinu úspěchu. Ještě než se vypravili věrozvěstové na cestu, vypracoval Konstantin s vypětím všech sil⁷ písmo (tzv. hlaholici), které mělo výstižně vyjadřovat specifika slovanského jazyka a stát se tak písmem slovanských národů. Svěřený úkol zvládl dokonale.

Moravský kníže Rastislav v idylickém zobrazení pravoslavné církve.

⁴ Svatý Kliment – dle církevní tradice po svatém Petrovi 3. papež s pontifikátem mezi lety 90 – 97.

⁵ Východofranská říše zaujímala přibližně území dnešního Německa a často si nárokovala vládu i nad západními Slovy.

⁶ Michal III. – byzantský císař. Vládl mezi lety 840 – 867.

⁷ V tu dobu byly již jeho zdravotní potíže vážné.

Roku 863 nebo 864⁸ dorazili soluští bratři na Moravu. Byli okázale přivítáni. Aristokracie naší země byla v tu dobu již křesťanská, i na jistém kultivačním stupni. Mezi ní a prostým lidem byl ale propastný rozdíl. Těžko říci jaké pocity měli Konstantin a Metoděj z našeho tehdejšího prostředí. Překvapilo je množství kamenných kostelů, když byli připravováni takřka na pohanský svět? Snad. Na druhou stranu zřejmě postrádali přísnější řád a křesťanské mravy museli zdůrazňovat i urozeným. Morava při příchodu Konstantina a Metoděje sice nebyla pohanská,⁹ ale křesťanství se však dotýkalo převážně velmožů. Nevzdělané masy obyvatelstva zůstávaly věrni pohanským bohům, protože nebyla vůle ani možnost, jak jim vyložit křesťanství. Kněží, kteří zde do příchodu slovanských věrozvěstů působili, byli převážně „*latiníci*“¹⁰ a byli neznalí prostředí i jazyka. Plnili spíše úřednickou a politickou funkci bez vyššího zájmu. Konstantin a Metoděj tento přístup změnili způsobem, že se křesťanství začalo dotýkat i obyčejných lidí. Kázali totiž jako první na Moravě ve srozumitelné řeči a sami žili příkladným životem. Konstantin pilně překládal církevní a bohoslužebné texty. Snaha obou bratrů byla vřele podporována velmoži, ponejvíc samozřejmě samotným Rastislavem. Záměr moravského knížete byl ve vytvoření svébytné moravské církve, která se obejde bez latinských duchovních.

Proto byla i založena „*akademie*“ na výuku místních obyvatel, aby se zaručila kontinuita přínosu v oblasti vzdělání a slovanského duchovenstva. Zástupci latinského kléru se tím dostávali stále více do stínu a postupně ztráceli jakoukoli podporu ve vládnoucích kruzích. Tato podpora však pro ně byla existenčně důležitá a proto do Říma k papeži mířily stížnosti na „*kacířské*“ nauky, které prý mezi Moravany šíří Konstantin s Metodějem.

Papež Mikuláš I. povolal oba bratry, aby se osobně přišli do Říma hájit. Cařihrad se v tu dobu ocital ve víru palácových převratů a o dění daleko od hranic byzantského impéria se nikdo nestaral. Jinými slovy podporu z východu nemohli soluští bratři očekávat. Rozhodli se tedy vyhovět papežské žádosti a vydali se do Říma, kde dorazili v zimě roku 867. Nesli s sebou i církevně nepřekonatelnou zbraň: ostatky svatého Klimenta. Kosti, které Konstantin našel na Krymu, daly našemu poselstvu nadpozemskou váhu a Římané je přivítali s nebyvalými poctami. Papež Mikuláš I. se jejich příchodu nedočkal. Zemřel nedlouho předtím a uvítací ceremonie i celkového přijetí se ujal jeho následovník Hadrián II. Úspěch této cesty byl obrovský. Papež posvětil Konstantinovi překlady a vysvětil několik slovanských kněží, kteří přišli s oběma bratry z Moravy. Samotný vrchol pak byl ve schválení slovanského jazyka v bohoslužbě, čímž se řeč Slovanů dostala po hebrejštině, řečtině a latině na 4. místo tohoto privilegia.¹¹

⁸ Rok příchodu věrozvěstů není přesně doložitelný. Na základě pramenů se předpokládá, že to bylo buď na podzim roku 863, nebo na jaře o rok později.

⁹ Nálezy v Mikulčicích, Starém Městě u Uherského Hradiště i jinde dokládají existenci kamenných kostelů ještě před příchodem Konstantina a Metoděje.

¹⁰ Tím mám na mysli duchovenstvo při bohoslužbě užívající latinu.

¹¹ Prakticky však na třetí, protože hebrejšтина se v církevních bohoslužbách nepoužívala.

Zcela vysílený Konstantin však v Římě onemocněl a pochopil, že jeho pozemské dny se chýlí ke konci. Vstoupil do kláštera, přijal řeholní jméno Cyril a s přáním, aby Morava nezůstala bez vůdce stáda,¹² vydechl naposledy. Bylo mu jen 42 let.

Tím vůdcem se měl stát Metoděj. Navzdory nezpochybnitelnému diplomatickému úspěchu, nebyla Metodějova pozice snadná. Podstata rozhodnutí papeže byla sice ve schválení slovanských bohoslužebných textů i veškerého učení Konstantina a Metoděje, současně ale nařizovala navrácení latinských kněží. Právě tento bod si latiníci vysvětlili po svém a politické vítězství soluňských bratrů pojali jako vítězství své. Metoděj byl při návratu na Moravu dokonce přepaden a zajat. Iniciátorem tohoto skutku byl právě latinský klérus, který se odmítal dělit o církevní sféru vlivu. Pod taktovkou východofranského krále Ludvíka II. Němce byl pak Metoděj souzen, odsouzen na doživotí a uvězněn. Na Moravě mezitím došlo k převratu. Napětí mezi Rastislavem a jeho synovcem Svatoplukem, jenž se již nějakou dobu podílel na vládě, překročilo únosnou mez. Jeden druhého se snažil odstranit. Úspěšnější byl Svatopluk, který knížete Rastislava zajal a vydal do nepřátelských rukou východofranského krále Ludvíka II. Němce.

Pravděpodobná podoba velkomoravské trojlodní baziliky v Mikulčicích

Roku 874 byl na příkaz papeže Metoděj propuštěn a vrátil se na Moravu. Ani po návratu však neměl na růžích ustláno. Stál sice v čele moravské církve, ale jeho autorita byla latinským klérem zpochybňována. Svatopluk se navíc snažil vojensko-politicky angažovat na západ od Moravy a pro svoji aktivitu potřeboval podporu latiníků. Krom toho Metodějova apelace na Svatopluka, že panovník má být morálním vzorem pro lid, moravského vládce popuzovala.

Je zřejmé, že Svatopluk sympatizoval spíše s Wichingem¹³ a Janem z Benátek,¹⁴ kteří se čím dál otevřeněji stavěli proti Metodějovi a zaslali na něj stížnosti papeži do Říma. Roku 880 se nic méně dovršilo Rastislavovo a Svatoplukovo diplomatické úsilí. Papež Jan VIII. potvrdil bulou: *Industriae Tuae (Horlivosti Tvé)* existenci samostatné moravské církve a Metoděje jmenoval prvním arcibiskupem tzv. Panonsko-moravské arcidiecéze. Wiching měl být dle příkazů z Říma ve všem poslušný Metodějovi. Útoky Metodějových soků pak sice neustávaly, ale moravský metropolita si postupně vybudoval síť přátel a žáků, kteří se za něj v kritických chvílích postavili. Slovanské písmo a vzdělanost, tak mohly dostat stabilní základy.

¹² Dle legendy Život svatého Konstantina.

¹³ Wiching – původně švábský duchovní, který se postupně dostával do čela latinského kléru na Moravě.

¹⁴ Jan z Benátek – Svatoplukův diplomat, latinský kněz.

Svůj nadmíru složitý a pestrý život Metoděj dovršil v dubnu roku 885. Za svého nástupce určil Gorazda, který se v zemi těšil velké vážnosti a předpokládá se, že byl z mojmírovské tedy vládnoucí dynastie. Politické intriky Wichinga a jiných společně s apatickým Svatoplukem zapříčinily, že na úsilí Konstantina a Metoděje nebylo kontinuálně navázáno. Učení soluňských bratrů bylo zpochybňováno a latinský klér psal falzifikující dopisy „z Říma“, označující Metoděje dokonce za heretika.¹⁵ Metodějovi žáci houfně opouštěli Moravu. Tělo prvního moravského metropolity, ze strachu před znesvěcením od jeho nepřátel, pochovali na tajném místě. Moravský stát později ztrácel sféru vlivu a nebyla diplomatická vůle udržet slovanskou bohoslužbu, ani slovanské písemnictví při životě. Západní církev později slovanské církevní texty zavrhl a český přemyslovský stát se této doktríně jednoznačně podřídil.

Metodějovi žáci však dědictví obou bratrů předali dál, hlavně mezi jižní a východní Slovanů.¹⁶ Většina slovanských národů se k odkazu soluňských bratrů hlásí a jsou za něj vděční. Konstantin s Metodějem jsou pevným bodem spojujícím Slovanů jak mezi sebou, tak i s Evropou. V christianizaci naší země sice sehráli významnou roli, ale jejich hlavní přínos byl v povznesení slovanské kultury a vzdělanosti. My Moravané pak můžeme být právem hrdi, že prvotní impuls k jejich nesmrtelnému dílu vzešel z naší země.

Použitá literatura:

Magnae Moraviae fontes historici, Prameny I, Brno 2008.

Pitha, P., Svatí Cyril a Metoděj, Olomouc 2010.

Havlík, L. E., Velká Morava a středoevropští Slované, Praha 1964.

Hudeček, J., Slovanští apoštolové Cyril a Metoděj, Velehrad 1935.

Válka, J., Dějiny Moravy I., Brno 1992.

Pro Moravskou národní obec vypracoval Jaroslav Svozil

V Postřelmově 31. 5. 2012

¹⁵ Toto obvinění se objevovalo i ve středověku, kdykoli se latinští kněží cítili ve slovanských zemích ohroženi.

¹⁶ Tady je vhodné poznamenat, že Východní církev byla k slovanské liturgii mnohem vstřícnější – díky ní mohli Metodějovi žáci šířit své poselství.